

SELİM İLERİ'DEN BİR TANPINAR PORTRESİ: YAŞADINIZ ÖLDÜNÜZ, BİR ANLAMI OLMALI BUNUN

Büşra Tan Ezik

- Selim İleri'nin *Yaşadınız Öldünüz, Bir Anlamı Olmalı Bunun*¹ başlıklı romanı, Türk edebiyatının en özgün yazarlarından biri olan Ahmet Hamdi Tanpınar'ı hem kurmaca düzlemde yeniden yorumlayan hem de onun edebî ve içsel dünyasına dair kapsamlı bir portre sunan ayrıksı bir metindir. Tanpınar'ın yaşamını ve eserlerini salt bir biyografik malzemeye dönüştürmeyen; aynı zamanda Tanpınar'ın hâlâ canlı olan düşünsel ve estetik izlerini araştıran roman, İleri'nin kendi edebî bakışıyla bugün daha farklı anlamları beraberinde getirir. Bu biyografik romanında İleri, Tanpınar'ı bir nesnenin ötesine taşıyarak; drama, bellek, yalnızlık ve ölüm gibi merkezi temaları çağdaş bir kurmaca aracılığıyla yeniden kurgular ve okuru Tanpınar edebiyatının derinliklerine doğru uzun soluklu bir yolculuğa davet eder.

Yaşadınız Öldünüz, Bir Anlamı Olmalı Bunun, romanın bütünsel duygusunu çözümsel bir düstur olarak sunan özel bir metin olarak dikkat çeker. Öncelikle başlık, yalnızca Tanpınar'ın yaşamına veya yaşamı boyunca karşılaştığı sorunlara referans vermez; aynı zamanda yaşamın ve varoluşun dönüştürücü gücünü, ölümle birlikte anımsanan anlam arayışını, yazmanın sorumluluklarını ve yazar ile okur ilişkisini de düşünsel bir düzleme taşır. Selim İleri'nin roman için özellikle vurguladığı ve bugün daha da anlamlı bir hâle gelen, “*Bu romanı hayatla öldürülenlere yazdım. Bu romanı, burada yazdıklarımı yalnız onların okuyacaklarını biliyorum.*” ifadesi, yazarın bu metni yalnızca Tanpınar'a değil aynı zamanda yaşamı ve yazgısı metaforik olarak “ölen” bütün okurlara yazdığını gösterir. Bu cümle, romanın sadece biyografik bir yeniden anlatı olmadığını, aynı zamanda bir duygu ve düşünce çağrısı olduğunu da açıkça ortaya koyar.

¹ Selim İleri, *Yaşadınız Öldünüz, Bir Anlamı Olmalı Bunun*, Everest Yayınları, İstanbul 2020.

Romanın yapısal ve kurgusal örgüsü, düz bir biyografik anlatının ötesinde, çok katmanlı bir roman formu olarak okunabilir. Selim İleri, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın romanlarında uzun uzadıya işlediği ve cisimleştirdiği karakterlerini, farklı türlerdeki metinlerinden motifleri ve yer yer Tanpınar'ın kendi sesini romanın içine dâhil ederek metinler arası bir ilişki kurar. Bu yöntem, romanı yalnızca bir yaşam öyküsü olmaktan çıkarıp edebî bir diyalog sahasına dönüştürürken herkes için ortaya katmanlı bir metin çıkarır. Okur, sadece Tanpınar'ın yaşamına değil, aynı zamanda onun kaleme aldığı metinlerdeki onca farklı sese, imparatorluk bakiyesine, yeni hayatın koşullarına, farklı türden tahayyül ve arzulara da bitimsiz bir süreklilikle tanıklık eder. Bu diyalogun en somut örneklerinden biri, Tanpınar'ın eserlerinden karakterlerin yazarın işlediği bu yeni metinde yeniden var oluşları

ve kendilerine yeni anlam alanları inşa edişleridir. Nuran, Mümtaz, Suat ve Hayri İrdal gibi karakterler, İleri'nin metninde yalnızca bilinen roman figürleri olarak değil; aynı zamanda Tanpınar'ın düşünsel koordinatlarını temsil eden sembolik varlıklar olarak sahnedir. İleri, bu karakterleri romanın örgüsünde kullanarak Tanpınar'ın farklı dönem ve bakışlarına açılan yeni yeni kapılar geliştirir. Her bir kapı farklı bir düşünceyi imler ve nihayetinde ortaya çok sesli bir metin çıkar. Tüm bunlarla birlikte Tanpınar külliyyatı içerisinde arka planda kalmış, öykülerde belirmiş, farklı türden anlatıların uzantılarında görülmüş birçok şahsiyet, isim, hikâye de İleri'nin dikkatinden kaçmaz ve bu romanda kendilerine yeni karşılıklar bulurlar. Böylelikle bir yazarın başka bir yazara dair bakışı daha anlamlı ve daha kuşatıcı bir şekilde, üstelik yine kurmacanın kendi sınırları içerisinde değerlendirilmiş olur.

İleri'nin yaptığı türden bir kurmaca okuması Tanpınar'ın eserlerine yalnızca edebî bir kıymet/hürmet olarak değil; onun metinsel derinliğini çağdaş bir okurun zihnine yeniden yerleştirme biçimi olarak da işlevsel bir değer kazanır. Tanpınar'ın kendi yaşamında yaşadığı yalnızlık, Doğu ile Batı arasında bocalama, zaman-bellek ilişkisi gibi ana temler, İleri tarafından romanın merkezine konularak dönüştürülür. Bu açıdan bakıldığında *Yaşadınız Öldünüz, Bir Anlam Olmalı Bunun*, hem Tanpınar'ın entelektüel portresini hem de İleri'nin bu portreyle kurduğu eleştirel ilişkiyi görünür kılar.

Selim İleri'nin romanı aynı zamanda bir meta-yazınsal deneyim olarak da okunabilir. Metin içinde roman karakterlerinin sesleriyle İleri'nin kendi sesi bir arada dolaşır; olaylar kimi zaman tanık anlatımıyla ilerlerken kimi zaman Tanpınar'a doğrudan seslenişler söz konusu olur. Bu örgü, romanın geleneksel anlatı hattını aşar ve anlatıcının onu metinler arası bir alanda işlemesine imkân tanır. Böylece okur, bir yandan Tanpınar'ın eserleriyle yeniden karşılaşırken diğer yandan İleri'nin bu eserleri kendi deneyimiyle harmanlama çabasına ortak olur. Bu biçimsel özellik, romanın sadece biyografik bir yazının ötesine geçtiğini ve edebî eleştiri ile kurmaca arasındaki sınırları bulanıklaştırdığını gösterir. Söz gelimi “*Örtbas etmek istediğiniz Tanpınar daima çekingen, alabildiğine nazik, kimseyi kırmamaya ölesiye dikkat eden, sevgiyle bakarken birden gözlerini eğen, birden durgunlaşan, birden uzaklaşan, içindeki çağışla baş başa kalan.*” (İleri: 2020: 108) gibi ifadelerde yazar açıkça bir karakter olarak Tanpınar ile gerçek bir figür olarak Tanpınar'ı iç içe geçirir ve böylelikle gerçeklikle kurmaca arasındaki sınırları bulanıklaştırır. İleri'nin birçok farklı romanında denediği bu teknik, *Yaşadınız Öldünüz, Bir Anlamı Olmalı Bunun*'da yeniden bir değer kazanır ve aslında yazarın düşsel dünyasının bir uzantısı olarak beraberinde yeni tartışmaları sürükler. Bu tartışmalar, İleri'nin bütün yazınsal ve düşünsel üretimini kuşatan metinlerinde, konuşmalarında, ifadelerinde yeniden anlamlanır. Tanpınar, hemen her şeyi kuşatan bir değer olarak ön plana çıkar.

Romanın tematik açılımlarından bir diğeri, Tanpınar'ın yalnızlığının da farklı cepheleriyle tartışmaya açılmasıyla ilgilidir. Tanpınar, hem eserlerinde hem de kişisel yaşamında sürekli bir yalnızlık hissiyle yüzleşir. Bunu özellikle *Günlükler*'de görmek mümkündür. Bu yalnızlık, İleri'nin metninde ölüm korkusu, yalnızlık bilinci, yüzleşme ve yaşamın anlamı gibi varoluşsal sorunlarla birlikte yeniden işlenir. Söz gelimi roman bağlamında daha da anlam kazanan “Tek bir Tanpınar yoktu, kaç kimliğe, kaç kişiliğe bürünmüştünüz!” ifadesi, Tanpınar'ın çok katmanlı kimlik arayışını/inşasını ve kendi içindeki parçalanmışlığı ölçüsüz bir duygu yoğunluğuyla ortaya koyar. Bu ifadeler, romanın yalın ama derin bilinç akışını okura doğrudan deneyimletir. Tanpınar'ın *Günlükler*'de kendi sesinden dile getirilen yalnızlığın İleri'nin cümlelerinde yeniden anlam kazanmasıysa ortaya yeni bir ortaklık çıkarır. İleri'nin yaşamı boyunca üzerinde durduğu, özellikle son dönem metinlerinde daha da dışa vuran bu durum, böylelikle iki yazar arasında bir kesişim kümesi olarak değerlendirilebilir.

Yaşadınız Öldünüz, Bir Anlamı Olmalı Bunun, aynı zamanda Tanpınar'ın kendi yazınsal sürecine de ayna tutar. Tanpınar'ın tamamlanmamış projelerinden biri olan *Aydaki Kadın* gibi metinler, İleri'nin romanında hem bir anımsama nesnesi hem de metinler arası bir gönderme aracı olarak kullanılır. Bu tamamlanmamış eser, Tanpınar'ın eksik bırakılmış hayallerini ve yazınının süreklilik arzusunu temsil eder. Böylece İleri'nin romanı yalnızca Tanpınar'ın yaşamını anlatmakla kalmaz, aynı zamanda onun tamamlanmamışlığının ve yazınsal

---

devam etme arzusunun da bir göstergesi/karşılığı olarak sorguya açılır. Böylelikle hem yazar hem okur hem de eleştirmen için yeni bir safhaya geçilir.

Bütün bu meselelere paralel olarak *Yaşadınız Öldünüz, Bir Anlamı Olmalı Bunun*, yalnızca Tanpınar'ı anma ya da onun değerini hatırlatma amacıyla yazılmış bir roman değildir. Aynı zamanda Selim İleri'nin kendi edebî deneyimini, Tanpınar'la kurduğu yakınlık ve mesafeyi okurla paylaştığı bir içsel monolog olarak da kitaptan söz etmek mümkündür. İleri'nin yalın ama yoğun anlatım dili, roman boyunca Tanpınar'ın düşünsel mirasını presiz bir duygu ve estetik yoğunlukla yeniden canlandırır.

Yaşadınız Öldünüz, Bir Anlamı Olmalı Bunun, Türk edebiyatında Tanpınar üzerine kurmaca üretimi açısından önemli bir eşik eser olarak yorumlanabilir. Selim İleri, bu romanında Tanpınar'ın iç dünyasına görsel olmayan, fakat güçlü bir duygu ve zamansal yoğunlukla yaklaşır; böylece okurun metinler arası ilişkiler, edebî bellek ve yaşam-ölüm arasındaki anlam arayışı gibi temalar üzerinde derinlemesine düşünmesini sağlar. Roman, edebî bir portre olarak okunabileceği gibi aynı zamanda yazı ve bellek ilişkisi üzerine de bir düşünce deneyine dönüştürülmüş entelektüel bir metin olarak da değerlendirilebilir.